

משפט שלמה

סיפור משפט שלמה (מל"א ג', טז-כח) מבטא את חכמת המשפט של שלמה, והוא בא לאחר התגלות ה' לשלמה בגבעון. בהתגלות זו ביקש שלמה מה' - "לב שמע לשפט את עמך, להבין בין לטוב לרע" (ג', ט), וה' נענה לבקשתו. סיפור המשפט מסתיים בהערת הכתוב - "ויהי המלך שלמה מלך על כל ישראל" (ד', א), כדי לומר לנו שמשפט זה ביסס סופית את מלכות שלמה.

יש מלכים הקונים את מלכותם בניצחון צבאי מזהיר, ויש שמלכותם מתייחדת על ידי מהפכה דתית פנימית. שלמה קנה את מלכותו על ידי משפט. הוא לא ביקש מה' אלא לב לשפט, ובמשפטו קנה את מלכותו. במאמר זה ננתח את סיפור המשפט גופו בלבד.

מבנה הסיפור

משפט שלמה משתרע על פני ארבעה עשר פסוקים (מל"א ג' טז-כח), והוא מתחלק מבחינת העלילה לשני חלקים:

חלק א: פס' טז - כג הצגת הטענות

חלק ב: פס' כד - כח פסק הדין

בעיון נוסף מתברר שרובו של הסיפור בנוי מדיבור ישיר בין הדמויות השונות ומיעוטו תיאור העלילה על ידי הכתוב. הנה שלד הסיפור, המתקבל מהפרדת דברי הכתוב מדברי הדמויות:

א. הצגת הטענות (פסוקים טז-כג)

זא	תבאנה שתיים נשים זנות אל המלך
זט	ותעמדנה לפניו
זז	ותאמר האשה האחת: "..."
זכ	ותאמר האשה האחרת: "..."

כב וזאת אמרת: "..."
 כב ותדברנה לפני המלך
 כג ויאמר המלך: "..."

ב. פסק הדין (פסוקים כד-כח)

כד ויאמר המלך: "..."
 כד ויבאו החרב לפני המלך
 כה ויאמר המלך: "..."
 ותאמר האשה אשר בנה החי אל המלך
 כו כי נכמרו רחמיה על בנה ותאמר: "..."
 כו וזאת אמרת: "..."
 כז ויען המלך ויאמר: "..."
 וישמעו כל ישראל את המשפט
 אשר שפט המלך
 ויראו מפני המלך

כי ראו כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט

זהו כל תוכן דברי הכתוב, כאילו נמנע הכתוב בכוונה לערב עצמו במהלך הסיפור ולמסור דברים ממקור סמכותו כ'מספר יודע כול'. כמובן, יש לעמוד על פשר התערבותו המינימאלית של הכתוב בהשאירו את כל הבמה לדוברים. עיון בשלד זה מעורר שאלות, ואנו נתייחס אליהן בהמשך.

טענות הנשים

קריאה ראשונה של הטענות מציבה באופן אינטואיטיבי אתגר בפני הקורא, לנסות את יכולתו בפיצוח החידה, מי היא האם האמתית. הזמנה זו אל בית המשפט נעשית דווקא על ידי כך שאין הכותב מעורב בסיפור האירוע, אלא משאיר את הבימה לנשים הדוברות. בכך הופך הקורא בעצמו לשופט השומע את דברי שתיהן ממקור ראשון, והוא מנסה את כוחו להגיע לחקר האמת מתוך האזנה קשובה. ואמנם, פרשנים רבים ניסו להגיע להכרעה מתוך דקדוק בכתובים, אך למרבה האירוניה דעותיהם חלוקות.

¹ קיל¹ טוען שהאישה הראשונה היא האם האמתית, ומסתמך על ניסוחה המסודר המביא עובדות כהווייתן, לעומת חוצפתה של השנייה, שאינה מביאה כלל עובדות אלא טוענת בעזות מצח ובלא כל ביסוס "בני החי ובנך המת".

1. פירוש 'דעת מקרא' על ספר מלכים, ירושלים תשמ"ט, פרק ג', יז.

כנגדו, הרב י' אריאל² מתבסס על ההבדל בתוכן דברי הנשים כדי לקבוע את מניעיהן: "זאת אמרת זה בני החי!" - לאחת היה מניע חיובי, כל מעייניה בבנה החי, והתייחסותה לאסונה של האם השנייה בא בגרירה. ואילו השנייה, עיקר עניינה בחישה בקלחתם של אחרים. 'לא כי בנך המת!' - היא לא תבעה את ילדה של השנייה מאהבה ומאמהות שנכזבה. לא אהבה הניעה אותה, אלא קנאה³. האישה שהקדימה את המילים "בני החי" היא "האישה האחרת" (פס' כב). יוצא אפוא על פי פירוש זה, כי האם הראשונה הגדילה בחוצפתה לפנות לבית המשפט ולהמציא סיפור כדי להוציא במרמה את בן חברתה.

לנו נראה שניסיונות אלו מוכיחים אמנם את כוחו של הכתוב לפתות את הקורא למאמץ הכרעה, אך עיקר תכליתו של פיתוי זה הוא להוכיח לו, לאחר שכל מאמציו יעלו בתוהו, שאכן רק שלמה בחכמתו מסוגל להכריע במשפט זה. ננסה להוכיח טענתנו מתוך עיון בתוכן הדברים.

מדוע טרח הכתוב לספר לנו שמדובר דווקא בזונות? הדבר מסביר מדוע הן גרות יחדיו ללא כל איש בבית, ומסביר את לידת הילדים בלא בעל. אם כן, זהו פרט התורם להבנת המצב, שבו אין עדים מלבד שתי הנשים.

האישה הראשונה היא זו המספרת את כל הרקע. היא האוחזת בילד המת, ולכן היא הפותחת בטענה. לטענתה, הוחלפו הילדים בכוונה בלילה.

מדוע לא סיפר הכתוב עצמו את הרקע לעניין? לעיל טענו שעל ידי כך מזמין הכתוב את הקורא לבית המשפט, אך באופן אירוני דווקא על ידי תיאור הרקע בידי אחת מן הדמויות אין הקורא יכול להכריע אם הדברים דברי אמת אם לאו. אילו היה הכתוב מספר דברים אלו במלוא סמכותו, היינו יודעים שהדברים אכן התרחשו, ואכן נגנב הילד החי; אך כעת אין לנו אלא להישען על דברי האישה הראשונה, ומניין שאינה משקרת? בכך משטה הכתוב בקורא, אשר מצד אחד מוזמן לשפוט, אך מצד שני אין הוא מסוגל לכך. הכול, כמובן, כדי להמחיש לו את חומרת הבעיה.

נאום "האשה האחת"

יז בי אדני

אני והאשה הזאת ישבת בבית אחד

ואלד עמה בבית

2. י' אריאל, מקדש מלך, חספין תשנ"ד, עמ' 50-51.

3. שם, עמ' 50, בעקבות מלבי"ם.

יח	ויהי ביום השלישי ללדתי ותלד גם האשה הזאת ואנחנו יחדו אין זר אתנו בבית זולתי שתיים אנחנו בבית
יט	וימת בן האשה הזאת לילה אשר שכבה עליו
כ	ותקם בתוך הלילה ותקח את בני מאצלי ותשכיבהו בחיקה
כא	ואקם בבקר להיניק את בני ואתבונן אליו בבקר
	ואמתך ישנה ואת בנה המת השכיבה בחיקי והנה מת והנה לא היה בני אשר ילדתי

נאום האישה הראשונה מתחלק לשני חלקים. לאחר פנייתה אל המלך בלשון שבועה - "בי אלני", היא מתארת את הרקע לאירוע (פס' יז-יח), והחלק השני הוא תיאור המעשה עצמו (פס' יט-כא).

ברקע (האקספוזיציה לסיפור) מודגשת העובדה שהמקרה אירע בבית שבו אין אדם זולתן. הבית משמש מסגרת פיסית ומסגרת לטקסט בנאום שהוא האקספוזיציה (הרקע) לסיפור. נתון זה, כמובן, אינו מאפשר בירור האמת על ידי עדות בלתי תלויה. אך ייתכן, שמבחינתה של האישה המספרת, הנתון בא להראות את אחוותן הגדולה, ובכך להעצים את מעשה הבגידה של האישה האחרת.

הפעלים היחידים בחלק זה המתארים מעשה הם - "ואלד... ותלד...", והם תמצית הרקע בתוך מסגרת המקום. תיאור זמן הלידה ("ויהי ביום השלישי ללדתי") של האישה האחרת מיותר, לכאורה, ותפקידו יתבאר בהמשך.

לכל אורך דבריה היא מנגידה בזלזול בינה לבין "האשה הזאת" (שלוש פעמים), אשר יושבת עמה בבית. ניגוד מזלזל זה מובלט גם בתוכן דבריה. היא - "ותקם בתוך הלילה", ואני - "ואקם בבקר", ובלילה - "אמתך ישנה": מעשיה כשל גנב העושה מעשיו בחשכה, מול מעשיי שלי הנעשים בבוקר לאור היום.

דקדוק נוסף בלשונה יבהיר את פרשנותה למעשי חברתה. היא אינה זהירה בהנחת בנה. את בני השכיבה **בחיקה** ואת בנה השכיבה **בחיקי**, לא כן אני, בני היה **אצלי**, ולא בחיקי, כדי שלא אשכב עליו בטעות. ייתכן שדקדוק זה מבהיר את תיאור זמן לידתה "ביום השלישי ללדתי". כביכול רצתה לומר, זה לי לילה שלישי שאני ישנה עם בני ולא אירע לו דבר, ואילו היא, כבר בלילה הראשון,⁴ גרמה למות בנה מתוך נוהגה המוטעה.

4. "וימת בן האשה הזאת לילה" מתאר לא רק את העובדה שהמוות התרחש בלילה, אלא גם שזהו הלילה הצמוד ללידה.

אך האם נוכל לבטוח בדבריה? אין לנו כל ראייה לכך, שהרי "אין זר" אתם בבית זולתן. אפשר לומר שדבריה מסודרים ומנוסחים מתוך תכנון, ואפשר לומר שמרובות בהם החזרות המשקפות את עילגותה ומעמדה החברתי, אך מכל אלה לא נוכל עדיין לומר אם דוברת אמת היא או דבר שקר בפיה.

ההתנצחות

כנגדה, "האשה האחרת" צריכה לטעון - 'לא החלפתי, מלבך את בודה את הדברים לאחר שהרגת את בנך'. אלא שהכתוב אינו כותב כך את דבריה, אלא - "לא כי בני החי ובנך המת". מדוע? מדוע אין האישה השנייה טוענת שהעובדות הפוכות?

ראינו דעה⁵ שהכריעה כנגד אישה זו, על בסיס התעלמותה מן העובדות. אך נראה לנו, שאין מכאן כל ראייה. לדעתנו, הכתוב הסתפק בהצבת הטענה ההפוכה בלבד בדבריה, כדי להסיט את הדיון מן העובדות, ולומר לנו שאין בדקדוק בדברי הנשים כדי להביא למסקנה צודקת. בסיכומו של עניין, לא נותרה אלא טענה והיפוכה.

מגמה זו של הכתוב מושגת במלואה על ידי החזרה אל האישה הראשונה, שאף היא זונחת את תיאור האירוע ומשיבה בקביעה הפוכה בלבד.

בדיוק רב יותר בלשון הכתוב מתברר, ששתי הנשים עזבו את המלך, וכעת הן פונות זו לעומת זו. האחת אומרת (לחברתה) - "לא כי בני החי ובנך המת", וזו עונה לעומתה - "לא כי בנך המת ובני החי" (פס' כב).

גם במבנה משתקפת מציאות זו:

אז... ותעמדה לפניו:
ותאמר האשה האחת:
ותאמר האשה האחרת:
וזאת אמרת:
... ותדברנה לפני המלך

המסגרת מבטאת את המעבר מעמידה לפני המלך אל דיבור לפני המלך. הביטוי "ותדברנה לפני המלך" פירושו המשיכו לדבר לפני המלך. אלא שאין זה דיבור אל המלך, אלא של זו אל זו. לאחר שהראשונה סיימה את תיאור הרקע בפנייתה אל המלך, התלקחה חמתן של הנשים והן חזרו לריב זו עם זו מתוך שכחת מעמדן לפני המלך.

5. י' קיל, לעיל, הערה 1.

גם החריגה מן הסימטרייה בדיבור המשולש מציינת שדבריהן מתמשכים ואינם מסתיימים. בתחילה - רקע (המושם בפי אחת), ולאחר מכן שתי טענות שקולות ומנוגדות:

ותאמר האשה האחת: (רקע).

ותאמר האשה האחרת: לא כי... (טענה). ← → וזאת אומרת: לא כי... (טענה).

הבאנו לעיל את ניסיונו של הרב אריאל להכריע על ידי דקדוק בסדר דבריהן, מי משתיהן האם האמתית. אולם נראה שהיפוך הסדר בדבריהן ("בני החי ובנך המת" מול "בנך המת ובני החי") אינו בא להעניק משקל שונה לדבריהן, אלא לבטא את המעגליות בדבריהן. על פי מחקרו של זיידל⁶ המבנה הכיאסטי מבטא התייחסות לאמירה הקודמת. זו פותחת במה שסיימה חברתה, כדי להדגיש את התנגדותה הנחרצת לאמירה זו.

אין זה אלא דיבור מעגלי שנמשך והולך, דבר והיפוכו, ומעגל זה מצוין בסוף בדברי המלך "זאת" מול "זאת". לכאורה, מעגל שאין ממנו מוצא:

ויאמר המלך:

זאת אמרת זה בני החי ובנך המת וזאת אמרת לא כי בנך המת ובני החי

מכאן למדו⁷ חכמים שהדיין צריך לשקול את הטענות. לפי דברינו יוצא, שאכן היו הן שקולות.

המילה "זאת" חוזרת בסיפור שבע פעמים. חזרה זו מפתח לחשוב שאולי בה טמון רמז למציאת האם המזויפת. אך אם נעקוב אחר משמעותיה נגלה גם כאן (לאחר שנתפתינו) את מאמצי הכתוב לפרוך כל ניסיון הכרעה בין השתיים. בדברי "האשה האחת" כונתה חברתה שלוש פעמים בתואר "האשה הזאת". אך בפעם הרביעית מכנה הכתוב את הדוברת עצמה בכינוי "זאת", לומר לך, שאין הפרש בין השתיים. עד שבאה מסקנתו של המלך ומציבה אותן זו בצד זו "זאת אמרת" "זאת אמרת". משנתייאשנו מחיטוט בדבריהן כדי להכריע מי משתיהן האם האמתית, מוכנה הקרקע להצגת דרכו של המלך.

גזר הדין

6. מ' זיידל, חקרי מקרא, ירושלים תשל"ח, עמ' 2-3. וכן מ' וייס, המקרא כדמותו, ירושלים תשמ"ז, עמ' 94, הערה 11.

7. מובא בילקוט שמעוני לנביאים, רמז קעה, על פי מדרש שוחר טוב. אך בירושלמי סנהדרין פ"ג, כא ע"ב, הנוסח שונה במקצת: "אמר רבי סימון: צריך הדיין לשנות טענותיהן".

עיון חוזר בשלד החלק השני (אשר צוין לעיל), מגלה שדבר המלך בפסוקים כד-כה נקטע על ידי הבאת החרב:

ויאמר המלך:....

ויבאו החרב לפני המלך.

ויאמר המלך:....

יכול היה הכתוב לומר - 'קחו לי חרב וגזרו את הילד החי לשניים...'; מדוע נקטעו דברי המלך לשניים?

פסוק כד יוצר מתח המשהה את דברי המלך ומשאירם בלתי מובנים. רצה הכתוב להעמידנו על התמיהה ועל האימה, מדוע חרב? לשם מה? ורק אז בא הסברו של המלך:

גזרו את הילד החי לשנים ותנו את הַחֲצִי לאחת ואת הַחֲצִי לאחת (פס' כה).

סימטרייה מושלמת. כיוון שאין הכרעה והטענות שקולות - "יחלוקו". אין המלך מתייחס כלל לתוצאות דבריו, כביכול אין כאן אלא טלית המוטלת בין שניים, שכל אחד אומר "כולה שלי".

אך לא הסתלקה התמיהה על ידי הסברו, ולא פגה האימה. אדרבה, הוחרפו שתייהן. לא מלך חכם לפנינו אלא מלך שוטה, שמתוך שאינו מבחין בין טלית לילד פגיעתו רעה. ועדיין החרב מונפת והמלך אומר "גזרו!", ואינו מבין את שפיו מדבר.

תגובות הנשים

ותאמר האשה אשר בנה החי אל המלך כי נכמרו רחמיה על בנה ותאמר (פס' כו).

מאמץ רב עשה הכתוב להבליט את מהירות תגובתה של האם אשר בנה החי. לאחר שהאריך, שלא כדרכו, בזיהוי האם ובתיאור מניעה, חזר על הראשונות. בכך שם את הערתו בסוגריים, מנסה להצניעה ככל האפשר, כביכול לא אמר כלום אלא רק "ותאמר", מיד ללא דיחוי.

בי אדני, תנו לה את הילוד החי והמת אל תמיתהו (פס' כו).

פנים רבות נחשפות במשפט זה.

ראשית, מתבטאת מצוקתה. בהתרוצצותה בין הפנייה אל המלך ("אדני") לבין פנייתה אל המשרתים ("תנו"), חשים אנו את המתח בין רצונה לשמור על הנימוס המחייב לבין בהילותה לנוכח חרבם המונפת של המשרתים האוחזים בתינוק.

שנית, בא לידי ביטוי סדר העדיפויות שלה. כעת נפסק מבחינתה מעגל ההתנצחות בינה לבין חברתה, והיא פונה אל המלך, פנייה המתעלה מעבר לריב על הבן, ומעמידה את חיי הילד מעל הקנאה והתחרות. הפעם אין היא מכנה את חברתה בתואר "האשה הזאת" אלא אומרת "תנו לה".

אין היא חוזרת על דברי המלך כלשונם, אין היא אומרת 'וגזור אל תגזרוהו'. שינוי זה חושף את משמעותו האמתית של המעשה: לא חלוקה יש כאן, אלא המתה. היא זו אשר משמעותו האמתית של המעשה חודרת אל תודעתה, ומכה בה. אין כוונתנו למשמעות הרציונלית הנובעת מן המעשה - זה הרי ברור לכול - אלא לכל עומק המשמעות הרגשית המיתוספת לגזירה של הילד. בכך ששם הכתוב את פירוש האירוע בפי האם, הראה לנו שהיא התופסת את עומק משמעותו.

עתה נראה לומר, שלא הכתוב הוא שפיצל את דבר המלך לשניים, אלא המלך עצמו. אילו אמר דבריו ברצף אחד, לא היו הנשים עומדות בצל החרב המאיימת. יכולות היו לשקול דבריהן לאט ולחשוב כיצד עליהן להגיב, עוד לפני בואה. רצה המלך למלט תגובה מיידית מלבן, בלא שתעבור בכור היתוך המחשבה והתבונה. להעמידן ברגע של אמת שבו אין המחשבה פועלת, אלא הלב הומה. זו חכמתו שלשלמה, המזמנת לנשים מצב קריטי שבו תיחשף אישיותן ללא כחל ושרק.

וזאת אמרת: גם לי גם לך לא יהיה, גזרו (פס' כו).

כנגדה עומדת "וזאת" שנחשפה רק עתה, היא "זאת" המנוגדת ל"אשה אשר בנה החי", ומעמידה את הריב מעל לחיי הילד. החרב המאיימת על חיי הילד לא מפסיקה את שנאתה-קנאתה לחברתה ("גם לי גם לך לא יהיה"). אין היא פונה אל המלך, אלא ממשיכה את התנצחותה הקודמת בפנייתה דווקא אל חברתה. ולא עוד, אלא שפנייתה אל משרתי המלך ("גזרו") באה כדי לממש את מגמתה כלפי בעלת דינה. אמנם מבינה היא שגזירת הילד לא תותיר אותו אף לא בידי אחת מהן, אך אין זה מבחינתה מוות, אלא רק ביטול הקניין מיד שתיהן. כביכול, אל יומת הילד, אלא רק - "לא יהיה".

שלוש הדמויות תיארו את פעולת החרב כל אחד מנקודת ראותה. המלך כחלוקה 'צודקת' לשני חציים ('גזרו'), האם האמתית כהמתת החי ('המת אל תמיתה') והאם המדומה כביטול מציאותו ('לא יהיה').

שתי מילים של מחשבה הקדישה האם האמתית למלך ושמונה מילים לילד הנתון בידי משרתיו. מילה אחת הקדישה האם המדומה לילד, ואף היא כנגדו, ושש מילים כנגד בעלת דינה. ללמדך היכן נתון לבה של כל אחת.

עיון נוסף בלשונן של שתי הנשים חושף רובד נוסף בכוונת הכתוב. באמרה "גזרו" חוזרת האישה השנייה על לשונה של מצוות המלך, ואילו אם הילד פונה אל המשרתים כדי שימרו את דברו, "המת אל תמיתוהו". זו אומרת להם עשו כמצוות המלך וזו אומרת להם חדלו, וסותרת דבריו בפניו. אך מתברר שדווקא הנאמנות החיצונית לדבר המלך - אינה נענית. ואילו זו המעיזה פניה ללא כל מחשבה על עצמה מתוך מסירות נפש לבנה - נענית.

דברי המלך לכאורה אינם מגלים לקורא למי הבן: "תנו לה את הילוד החי והמת לא תמיתוהו - היא אמר". אך חוזר הוא דווקא על דברי האם. ובכך מתבאר שמשנה הוא את מצוותו בעקבות דבריה ומסכים להם. הפעם אין המלך אומר 'גזרו אל תגזרוהו', אלא "המת לא תמיתוהו". כביכול הבין גם הוא שזוהי מיתה.

המילה "ויען" המיוחסת למלך מראה גם היא שדבריו הם תשובה ולא אמירה מנותקת. בדבריו אל המשרתים עונה הוא לפנייתה של האם. אך למרות חזרתו על דבריה הרי דבריו הם היפוכם. שהרי הביטוי "לה" בפי האם משמעו לאישה השנייה, ואילו בפי המלך התהפכה משמעותו ומכוון הוא לאם האמתית. רוצה לומר, דווקא נכונותה הכפולה, להסתכן בנפשה בהמריית פי המלך ולוותר על בנה, מהפכים את המציאות פעמיים: המלך משנה גזרתו ובנה חזר אליה.

הביטוי "בי אדני" המופיע בדברי האם האמתית (פס' כו), כבר הופיע קודם לכן בדברי הרקע של האישה הראשונה (פס' יז). האם זוהי טביעת לשונה של האם האמתית, האם גילה לנו הכתוב כעת מי היא? ייתכן, שהרי אין הדבר גורע מחכמת המלך כיוון שנחשפה רק עתה. אך יש לנקוט מידת זהירות, כיוון שמתוך העיון הנוסף במבנה תתערער קביעה זו.

חזרה אל המבנה

נותר עתה להראות שדברינו מתאששים על ידי המבנה. כמעט כל מבנה חצוי מזמין את הקורא להשוות בין שתי המחציות, ואכן השוואה זו מניבה פרי אף בסיפור זה.

	אז תבאנה שתי נשים זנות אל המלך ותעמדנה לפניו (טז)	פתיחה
חלק ב: גזר הדין	חלק א: טענות הנשים	

	אז תבאנה שתיים נשים זנות אל המלך ותעמדנה לפניו (טז)	פתיחה
ויאמר המלך: (כד-כה)	ותאמר האשה האחת: (יז-כא)	רקע
ותאמר האשה ...: (כו)	ותאמר האשה ...: (כב)	תגובות הנשים
וזאת אמרת:	וזאת אמרת:	
ויען המלך ויאמר: (כז)	ויאמר המלך: (כג)	דברי המלך
וישמעו כל ישראל... ויראו מפני המלך כי ראו כי חכמת... משפט (כח)		סיום

הצבת הסיפור בצורה לעיל מבליטה את ההקבלה הישרה שבין שני חלקיו לאחר קיזוז הפתיחה והסיום.

הרקע בחלק הראשון מושם בפי אחת הנשים, ואילו בחלק השני יוצר המלך רקע חדש לטענותיהן. כיוון שאין עדים המאפשרים הכרעה, יוצר המלך מקרה חדש האמור לבחון את תגובותיהן.

החזרה הלשונית בהצגת הכתוב את דברי הנשים ("ותאמר האשה..."; "וזאת אמרת") מזמינה אותנו להשוות את תוכן תגובותיהן בשני חלקי הסיפור. עתה מתברר שמטענות שקולות לחלוטין שנאמרו בחלק הראשון, עוברות הן לטענות שונות בתכלית. הרקע החדש שזימן המלך אכן חשף את ההבדל ביניהן. אם נמצה השוואה לשונית זו יצא, שהאם האמתית מקבילה ל"אשה האחרת" (פס' כב), ו"זאת אמרת", שהוא כינוי בחלק השני לאם המדומה, מקביל ל"זאת אמרת" (פס' כב) בחלק הראשון, המשמש כינוי לאישה הראשונה. מה יכריע את הכף? השוואה לשונית זו, או השוואת הלשונית "בי אדני"? נראה ששוב שיטה בנו הכתוב, כרוצה לומר - אין הדבר חשוב.⁸

8. סיפור עממי מסין יש בו קווי דמיון למשפט שלמה: זקן חכם מכריע בין שתי נשים הטוענות לאמהותן על בן בדרך דומה. הוא מצייר מעגל גיר על הרצפה, מניח את התינוק בתוכו ומצווה עליהן למשכו החוצה. "מי שתצליח למשוך את הבן לצדה תזכה בו" - הוא פוסק. האם האמתית מחליטה להפסיק למשוך בראותה את מצוקת בנה הנמתח בתווך. הזקן פוסק לטובתה, כמובן. ב' ברכת יצר מחזה בשם זה - "מעגל הגיר הקווקזי" (יצא לאור בתרגומו של נ' זך, תל אביב תשמ"ד) - אך במחזה זה הזוקה בבן איננה האם הביולוגית

בעקבות תגובתן השונה משתנה גם תגובת המלך. מחזרה מילולית על דברי שתיהן ("זאת אמרת... וזאת אמרת..."), חוזר הוא עתה רק על דברי אחת מהן. כשם שבחלק הראשון משקפת החזרה על דבריהן את קבלת דברי שתיהן כשקולים, כך החזרה בחלק השני רק על דברי אחת מהן מבטאת את קבלת דבריה בלבד.

סוף דבר

כפי שפתחנו, בא הסיפור להראות את חכמתו הרבה של שלמה, חכמה ההופכת אותו למלך על כל ישראל. חכמה זו, מניין היא באה?

הכתוב רומז לתשובה בפתיחת הסיפור: "אז תבאנה..." (טז) - לאחר חלומו של שלמה ולאחר שעמד לפני הארון. ביסוס הדבר בהקבלה: "ויבא... ויעמד לפני" (טו), מול "תבאנה... ותעמדנה לפניו" (טז). נראה שההקבלה באה ללמד על מקור כוחו של שלמה: עמידתו לפני ה' היא שמעניקה לו את חכמתו, ואכן - "ראו כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט" (כח).

המילה "לפני" משמשת מסגרת לכל אחד מחלקי הסיפור. בחלק הראשון "ותעמדנה לפניו" (טז), "ותדברנה לפני המלך" (כב). עמידתן לפניו לא הובילה אלא להמשך מריבתן לפניו. ובחלק השני "ויבאו החרב לפני המלך" (כד), "ויראו מפני המלך" (כח). הבאת החרב לפניו הובילה ליראה מפניו, אך לא ליראת חרבו אלא ליראת חכמתו, היא היראה הנובעת מראיית⁹ חכמתו. זו החכמה הנובעת מעמידתו לפני ארון ברית ה'.

שנטשה אותו, אלא האם שאימצה אותו אליה ברחמי אם בכל תלאותיה. המקרא מכריע בפשטות שהאם הביולוגית מתגלית ברחמיה, אך בטשטוש זהותה מתקרב הוא לומר שהקריטריון היחיד להכרעה הוא "כי נכמרו רחמיה".

9. 'י קיל עמד על הקבלה זו (בפירוש 'דעת מקרא'), אולם לא התייחס לביטוי "לפני".
10. ראייה המובילה ליראה מופיעה בהבלטה בשמות י"ד: "ויראו מאד... (י) ", "אל תיראו התיצבו וראו" (יג), "אשר ראיתם... לא תוסיפו לראתם" (יג), "וירא ישראל" (ל), "וירא ישראל... ויראו העם" (לא).